

ANDERS ARFWEDSON:

Det nyliberala alternativet

F statssekreteraren i utbildningsdepartementet, Anders Arfwedson, har granskat de nyliberala idéer som MUF-ordföranden Gunnar Hökmark presenterat i sin bok "En ny giv". De innebär bl a att marknadsekonomin återupprättas så att bostadsmarknaden, kreditmarknaden etc åter fås att fungera fritt. Arfwedson varnar för ett alltför radikalt återinförande av marknadsekonomin. På vissa områden — t ex kulturens — måste man gå försiktigt fram. Risker med den nyliberala väckelsen är att moderata samlingspartiet ånyo kommer att uppfattas som ett parti med ensidigt ekonomisk inriktning utan djupare intresse för sociala, kulturella och utbildningsmässiga frågor.

När Gösta Bohman — till de flesta folkpartisters stora förargelse — framställer sig som företrädare för den sanna liberalismen, så har han knappast så fel som hans kritiker vill göra gällande. Gösta Bohman företräder på ett tämligen renodlat sätt den liberala tankeströmningen inom moderata samlingspartiet. Han har också gjort det konsekvent och utan avseende på hur opinionen inom partiet har varierat under hans tid som aktiv politiker.

Jag minns ett tillfälle i slutet av 1960-talet, då Moderata Studentförbundet firade jubiléum och Gösta Bohman var hedersgäst och festtalare. Det var i Grands spegelsal. Festtalet var en enda lång hyllning till marknadsekonomin och en serie anklagelser mot studentförbundet för att sväva på målet i samhällsekonomiska frågor.

Det var inget briljant tal. Det var ganska långt och tradigt och det möttes med återhållna applåder. Men det var renodlat liberalt och marknadsekonomiskt, och det hölls i ett läge då de gammalliberala dygderna inte stod särskilt högt i kurs bland unga moderater.

I dag är situationen annorlunda. Nu är det framför allt den unga generationen moderater som går i spetsen för Gösta Bohmans liberala revolution. Efter två decennier är partiet i stort sett tillbaka i den liberalekonomiska position det intog under 1950-talet. Det finns också viktiga skillnader. I dag fotas den liberalekonomiska förkunnelsen dels på 1970-talets bittra erfarenheter, dels på mera noggrant utformade nationalekonomiska teoribyggen.

Orsakerna till dagens problem

Den som vill ha reda på hur resonemangen går bland yngre moderater i dag kan lämpligen läsa MUF-ordföranden Gunnar Hökmarks nyligen utkomna debattbok "En ny giv — om ett uppbrott för att klara 80-talet". På drygt 200 sidor ges här en populär men relativt inträngande redogörelse för det nyliberala alternativet i svensk politik. Det är en i ordets egentliga bemärkelse radikal bok.

Genom vår egen stelbenthet, konservatism och motvilja mot anpassning till förändrade villkor har vi själva dragit på oss den ekonomiska krisen, menar Hökmark. Genom ovilja att uppge något av det som vi uppfattar som viktigt för välfärden är det i realiteten vi själva som utgör det största hotet mot välfärden. Att skapa tillväxt är nu 1980-talets stora politiska uppgift.

Hökmark härleder de aktuella problemen ur oförmågan hos ledande politiker att förstå marknadsekonomin krav och sätt att fungera, men också ur det han kallar politikersjukan. Med politikersjuka avses den inbyggda mekanism som driver politiker ur alla partier att ständigt finna nya utgiftsändamål, nya luckor i välfärden att täppa till, nya "åtgärdsprogram" för att ge intryck av handlingskraft på problematiska områden. Genom att ständigt kräva att samhället skall "ta sitt ansvar" utvidgas oavbrutet den sektor av samhället som styrs och/eller stöds genom politiska beslut.

Det är en iakttagelse som ger mycket av förklaringen till hur vi hamnat i dagens

kris. Hökmark snuddar också vid en annan förklaring, som nog inte är mindre viktig, nämligen Palmeregeringens ödesdigra misstag att låta spänna sig för LO:s och TCO:s fackliga vagn och nästan upphöra att som regering göra rimliga avvägningar mellan partsintressena. Hela medbestämmandelagstiftningen och därav följande tids- och effektivitetsförluster är också ett utflöde av denna s-politik på facket villkor.

Hökmark utvecklar inledningsvis den fundamentala ideologiska skillnaden mellan ett kollektivistiskt, totalpolitiserat samhälle och ett samhälle där besluten så långt som möjligt sker decentraliserat, i många av varandra oberoende maktcentra.

Den "makt" som man menar att folk i näringslivet utövar genom sitt beslutsfattande är i själva verket inget annat än förmåga att visa följsamhet mot marknadens krav och önskemål. Byråkratens makt däremot är av annat slag. Eftersom han inte behöver anpassa sig efter de många enskilda medborgarnas önskemål, blir hans beslut ytterst beroende av hans egen subjektiva uppfattning. Vad som händer när medborgarna på allt fler områden möter politiska och/eller byråkratiska beslut i stället för en marknadsmässig anpassning som kan tillfredsställa många olika smakriktningar samtidigt, är att resignationen breder ut sig. När man inte längre kan ansvara för och påverka sin egen vardag, sin bostad, sin lön, barnens skolgång osv, då mister begreppet ansvar sin mening. Allt blir samhällets ansvar,

och det är ett ansvar som samhället saknar alla förutsättningar att bära.

Vad Sverige nu behöver är framtidstro, menar Hökmark. Och det kräver konkreta åtgärder från politikernas sida, så att enskilda initiativ möjliggörs. Felet med våra dagars politiker är att de missförstått sin uppgift. Det är ledarskap de är satta att öva, inte förmynderskap.

Att leda landet är att staka ut färdvägen i stort, att undanröja hinder för medborgarnas företagsamhet och arbetsvilja, att entusiasmera och sätta upp mål. Men det är inte så de svenska politikerna arbetar. När de inte är sysselsatta med att stifta lagar mot snabbviner, flipperspel, söndagsöppna affärer etc, försöker de ta över verksamheten från medborgarna och driva den i egen regi. Det är dömt att misslyckas. Staten har fullt upp att göra med att vara stat.

Den nya givens innehåll

Hökmarks nya giv innebär, i kort sammanfattning, ungefär följande:

1. Marknadsekonomi måste återupprättas. Bostadsmarknaden, kreditmarknaden, varumarknaden osv måste åter fås att fungera fritt. Snedvridande subventioner av företag och vissa varugrupper måste upphöra.

2. Den offentliga sektorn skall trimmas. Skär bort stora delar av den byråkratiska apparaten (Statens ungdomsråd, Barnfilmrådet, Skolöverstyrelsen och Konsumentverket mfl), som antingen är helt

onödiga eller kan ersättas av privat verksamhet.

3. Slopa, eventuellt efter viss övergångstid, alla statliga bidrag till tidningar, tidskrifter, film, teater, konstnärer etc.

4. Inför fri radio och TV.

5. Förkasta löntagarfondstanken.

6. Genomför en skattereform som sänker skattetrycket, men skrinlägg tankarna på helt nya skattesystem, tex utgiftsskatt.

7. Tag bort den femte semesterveckan. Vi har inte råd med den.

Det Gunnar Hökmark rekommenderar är således varken mer eller mindre än en hästkur för det svenska samhället. Skulle programmet genomföras vore det fråga om en omvälvning, både beträffande våra invanda tänkesätt och ifråga om många medborgares levnadsvillkor. Många skulle mista jobbet, både privat- och offentliganställda. Mycket skulle försvinna — järnvägslinjer, teatrar, böcker, offentliga arbetsförmedlingar, Svenska Dagbladet, Anders Clason och annat som en del av oss skulle sakna mycket, andra inte särskilt mycket. Stora förändringar skulle det i alla händelser bli.

Och mycket skulle förändras till det bättre. Gunnar Hökmark visar med ett exempel hur man till oförändrade kostnader för stat och kommuner kan göra om hela barnomsorgs- och barnbidragssystemet till ett rent transfereringssystem. Om man drog in alla subventioner som nu utgår i form av barnbidrag, driftstöd till daghem, fritidshem, deltidsförskola, föräldrapenning etc, och därefter åter delade ut

samma totalsumma i kontant ersättning till alla barnfamiljer, skulle det bli 25 000 kr per barn och år i åldersgruppen upp till 6 år, och 6 000 kr för barn i skolåldrarna. Det är ett på många sätt tankeväckande exempel på vilka möjligheter som kan öppnas – om en politisk majoritet vill.

Det troliga, nej det säkra, är dock att den inte kommer att vilja. Gunnar Hökmark pekar själv på det faktum att det bakom många statssubventionerade samhällsaktiviteter finns stora och starka intressenter som kan se till att status quo bevaras. Han nämner bl a de försök som gjorts att skära ned statsbidragen till studiecirkelverksamheten, och där det varje gång gått att mobilisera en majoritet av indignerade bildningsförbundsintressenter mot även begränsade och högst försvarliga nedskärningar.

Tillämpa marknadsekonomin med urskiljning

Hökmarks bok är nyttig, därför att den på en lång rad områden ifrågasätter allmänt accepterade förhållanden och ger uppslag till alternativa lösningar. Allt är dock inte så väl genomtänkt. På vissa punkter tror jag definitivt att han går för långt, och att det blir till skada för saken. Marknadsekonomin kan göras tillämplig i mycket större utsträckning än i dag, men det finns områden där man bör vara försiktig.

Kulturen är ett sådant område. Det låter sig sägas att utdelande av konstnärsstöd ger utrymme för godtycke, och att den kultur som det är något bevänt med

får visa sin livskraft i fri konkurrens om publikens gunst. Men kulturen i stort har aldrig varit självbärande, utan har alltid behövt ekonomiskt stöd, fast det tidigare var privata mecenater som stod för det. Leif Carlsson har en gång på ett mycket förtjänstfullt sätt utrett detta problem, och visat att den som av principiella skäl motsätter sig offentligt stöd till kulturen, får ta konsekvenserna i form av kulturell utarmning ('Maecenas socialiserad' i skriften *Konservativ framtidspolitik*, 1961).

Likaså är jag övertygad om att Gunnar Hökmark gör det väl lätt för sig när han sveper bort både skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsverket när kvasten skall gå över den offentliga sektorn, och gör det med motiveringen att svenska skolbarn skulle fortsätta att gå i skolan ändå, och att en arbetsförmedling aldrig kan skapa några nya jobb. Ett modernt land kan aldrig klara stora samhällssektors skötsel utan en administrativ apparat. Byråkrater är impopulära i de flesta länder, men det betyder inte att de utan vidare kan avvaras.

I debatten om svenska politikernas sätt att fungera har på senare tid framhållits det ödesdigra i att en solid majoritet av riksdagsmän, kommunalpolitiker osv har hela sin förankring och erfarenhet inom den offentliga sektorn. Det har anförts som en förklaring till att så många ovisa och för svensk ekonomi skadliga beslut fattats under 1970-talet. Detta konstaterande är säkert helt riktigt.

För moderata samlingspartiets del finns det emellertid skäl att höja ett varnande

En handlingsprogram

pekfinger i motsatt riktning. Risken med den nyliberala väckelse som nu går fram över landet är att moderata samlingspartiet ånyo kommer att uppfattas som ett parti med ensidigt ekonomisk inriktning och utan djupare intresse för sociala, kulturella och utbildningsmässiga frågor. Vi har så många effektiva civilekonomer och driftiga överingenjörer i våra led som vet hur

rationaliseringsslipstenen för AB Sverige skall dras. Men hur nödvändig en sanering av landets ekonomi än är, så tror jag att vi måste sätta bestämda gränser för tillämpningen av marknadsekonomins lagar. Dels för att det är klokt i sak, dels för att inte riskera en upprepning av det som hände i valet 1960.